

HOOFSTUK 1   AKTUALITEIT VAN DIE STUDIE

1.1   Inleiding

Met hierdie studie word verkennend gewaag in die groot gebied van lyding. Die fokus val op die gebeure rondom 'n miskraam.

Hunt (1984:263) merk op: "Twenty-five percent of women who have ever been pregnant have had a miscarriage. Among those who have been pregnant four times almost 50 percent have miscarried."

Dit is veral wanneer die mens gekonfronteer word met die lewe en die dood dat die groot sinvraag aan die orde kom. Hierdie sinvraag behels enersyds die vraag na die sin van die lewe, en andersyds die vraag na die sin van lyding. Juis die ervaring daarvan in sy volle omvang maak die aangeleentheid kompleks. Sodra iets die ervaringswêreld van 'n persoon binnedring, en die aangeleentheid beleef word, ontstaan baie vraagtekens. Sinsbemiddeling moet bewerkstellig word.

1.2   Hipotese

Die hipotese word gepostuleer dat daar in die pastoraat 'n leemte bestaan aan die versorging van persone wat 'n miskraam beleef het, en dat gesinne juis in hierdie traumatiese ervaring die behoefte het aan pastorale begeleiding. Indien die effek van 'n miskraam beter deur die pastor begryp word, kan dit bydra tot meer sinvolle en doelgerigte pastorale hulpverlening. Die hipotese word gebaseer op 'n vermoede

gebore uit eie ervaring en gesprekke dat die beleving van 'n miskraam dikwels met ongemak en lompheid deur die pastor hanteer word, of selfs totaal geïgnoreer word. Daar kan baie redes hiervoor wees. Dikwels aborteer vroue reeds spontaan in 'n vroeë stadium van die swangerskap, wat meebring dat die pastor nooit eens daarvan bewus was nie. Dit is ook moontlik dat die pastor nog nooit gekonfronteer was met die problematiek rondom 'n miskraam nie. Hy beskou dit moontlik nie as 'n trauma vir diegene wat dit beleef nie, en beskou pastorale ingrype as oorbodig. Daarteenoor toon navorsing dat die verlies van 'n fetus, hetsy in 'n vroeë of latere stadium van swangerskap, 'n impak het op die vrou wat dit fisies beleef, asook op almal met wie sy interaksie het (Lachelin 1985:63). Dit mond uiteindelik ook uit in die geloof, wanneer vrae gevra word. Die geloofskomponent funksioneer sterk. Vir 'n gelowige sal die beleving van die verlies van 'n ongebore baba nie 'n toevalligheid wees nie. Dit is nodig dat die egpaar begelei word tot sinvolle verwerking van die gebeure. Tog is daar weinig vanuit 'n pastorale perspektief beskikbaar om die pastor te help in sy begeleiding van sulke mense.

Dit lyk asof die hele gebeure rondom die miskraam dikwels by die pastor verbygaan. Hunt (1984:265) konkludeer: "Miscarriage is a crisis in a woman's life little understood by most clergy. Since most miscarriages happen early in pregnancy, pastors often never find out, few respond in a meaningful way. At best, they often feel awkward, not wanting to intrude in a scene they don't understand."

Daar sal ook gepoog word om aan te toon dat die persone wat die proses beleef, en meer spesifiek die vrou wat aborteer, dikwels self nie bewus is daarvan dat die gebeure

haar lewe beïnvloed nie. Huweliksproblematiek, depressie en geloofsprobleme is onder andere uitlopers van hierdie ervaring wat sy nie kan verklaar nie.

1.3 Probleemstelling en begrening

Die probleem waarop hierdie studie wil fokus, is dus om te probeer bepaal wat die houding van die pastor is ten opsigte van 'n miskraam.

Die navorsingsveld sal fokus op die houding van die predikant, om sodoende te probeer vasstel hoe dit sy optrede ten opsigte van 'n miskraam, en sy optrede in gevalle waar dit in sy gemeente voorkom, beïnvloed.

Lyding kan baie verskillende gedaantes aanneem. Om 'n miskraam te beleef, is maar een daarvan. In dié opsig het die hantering daarvan relevansie vir die Kerk en die gelowige lidmaat. Daar sal dus gepoog moet word om 'n pastoraal-teologiese perspektief op die menslike verwerking van lyding te omlin. Die Verklarende Handwoordeboek van die Afrikaanse Taal (1984:704) beskryf 'n miskraam so: "Te vroegtydige bevalling waarby die vrug dood is, aborsie". Dorland's Illustrated Medical Dictionary (1988:1042) definieer die begrip "miscarriage" as volg: "Loss of the products of conception from the uterus before the fetus is viable; spontaneous abortion". Die woordeboek van Afrikaanse Geneeskundeterme (1979:306) verklaar die begrip "miskraam" so: "Aborsie. Uitstoting van die fetus wat nie lewensvatbaar is nie". Ter wille van konsekwentheid en duidelikheid word die term "miskraam" in die studie gebruik. Hiermee word dan spontane miskrame bedoel.

Met die verloop van baie jare het geleerdes hulle telkens besig gehou met die vraag na wanneer die fetus 'n mens word. Hierop word later breedvoerig uitgebrei.

Dreyer (1985:16) vra die vraag: "Kan die fetus van die oomblik van bevrugting af enigiets anders as 'n mens word? Kan hy enigiets anders as jou kind word?". Die verlies as gevolg van 'n miskraam is *per se* die verlies van jou kind! Hoewel hy nog nooit die lewenslig aanskou het nie, kan hy uiteindelik niks anders wees as jou kind nie! En omdat hy jou kind is, sal dit traumaties wees om hom aan die dood af te gee.

Die vermoede bestaan ook dat, met die veranderende sosio-politieke situasie in die land, die professionele lui waarheen 'n probleemkwessie vroeër verwys kon word, nie meer so geredelik beskikbaar is as voorheen nie. As gevolg van regstellende aksie is baie professionele poste wat staatsubsidie ontvang het, na die totale bevolking van die land versprei. Maatskaplike werkers en beraders is nie meer so vrylik beskikbaar nie. Hierdie vermoede word bevestig deur die verlies aan staatsubsidie ten opsigte van die Maatskaplike werkers van die Ondersteuningsraad van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika. Daarom sal daar ook aandag gegee moet word aan metodes om die vaardigheid van die pastor te verbeter om self berading te hanteer en waar nodig, te verwys.

Verskeie navorsers maak daarvan melding dat 'n miskraam deur die kerk, en ook deur die predikant, nihiliserend word. Die redes hiervoor is hoofsaaklik 'n onvermoë tot begrip, of verleentheid met die situasie. "One pastoral crisis that seems to have been routinely

ignored in the past years arises at the death of an unborn child (McClanahan 1983:4).

Hy oordeel dat mense gewoon nie weet wat om te sê in die situasie nie.

McClanahan (1983:4) stel verder die vrae wat ouers in hierdie situasie vra: "Why would God let this happen to me? What have I done to deserve this?" Hierdie vrae gaan dikwels oor in bitterheid en opstand. Dikwels, sê McClanahan, word hierdie woede na die adres van die predikant gekanaliseer. Moontlik is hierdie vyandigheid van die beproefdes 'n rede waarom predikante nie betrokke raak nie. Hy konkludeer dat selfs geloofsgenote sodanige egpaar begin vermy, sodat die kerkgemeenskap hulle ook isoleer. Die rede hiervoor is dat daar 'n onbeholpenheid is met die situasie. "To make matters worse, some seem to suggest that (there) hadn't really been a death in the family... Because the baby hadn't lived, it was an 'unperson' and didn't really exist" (McClanahan 1983:4).

Die studie wil dus die terrein van die vlak van betrokkenheid van die pastor by miskraamgevalle ondersoek. Teen die agtergrond van die literatuurstudie wat fokus op die belewenis van die ouers en gesinne, kan leemtes wat in pastorale ondersteuning bestaan, uitgewys word. Op grond van die bevindinge sal aanbevelings gemaak word rakende die pastorale begeleiding deur die pastor.

HOOFSTUK 2   **METODOLOGIESE VERANTWOORDING**

In die Praktiese Teologie bestaan daar verskillende skole en denkrigtings. Dit is imperatief dat die navorser homself eerstens sal posisioneer in dié verband, om sodoende die navorsingsmetodologie uit te spel.

2.1.   Praktiese Teologie as kommunikatiewe handelingswetenskap

Daar word wyd aanvaar dat die kommunikatiewe handelingswetenskap op meta-teoretiese vlak as matriks vir die Praktiese Teologie dien. Pieterse (1993:1) meld dat daar, wat die teologie betref, in die laaste dekad 'n paradigkawisseling plaasgevind het. "In die praktiese Teologie het Rolf Zerfass (Zerfass 1974:164) reeds in 1974 die wending in paradigma en metodologie aangekondig. H. Peukert (1976) (soos aangehaal deur Pieterse) het in 'n diepgaande diskussie met Habermas die moontlikhede oopgemaak vir 'n teorie van kommunikatiewe handeling, wat in die praktiese teologie bruikbaar sou kon wees" (Pieterse 1993:1).

Hierdie paradigmaskuif open vir die Praktiese Teologie nuwe perspektiewe in navorsingsmetodologie.

Pieterse (1993:2) wys vervolgens op die studieveld van die vak, naamlik die *kommunikasie* van die evangelie in verskillende situasies met verskillende handeling, soos erediens, pastorale sorg, gemeentebou, ensomeer.

2.1.1 'n Paradigmaskuif

Die paradigmaskuif waarna verwys word, behels dat daar van die logiese positivistiese wetenskapsteorie wegbeweeg word, omdat totale objektiwiteit nie moontlik is nie.

Natuurlik is die verandering nie evangelie nie; trouens dit kan nie klakkeloos nagevolg word nie. Daar sal altyd krities gekyk moet word ook na nuwere insigte.

Pieterse (1993:1) toon aan dat die moontlikhede oopgemaak is vir 'n teorie van kommunikatiewe handeling wat vir die praktiese teologie bruikbaar sou kon wees. Dit is egter belangrik om te onthou dat, hoewel die paradigmaskuif gemaak word, die praktiese teologie steeds besig is met die saak van die teologie; die saak van die evangelie van Jesus Christus. Die verandering behels egter dat daar nie meer slegs primêr vanuit die Skrif na die praktyk beweeg word nie, maar die praxis verkry nou 'n baie groter inspraak.

Die nuwe benadering het onvermydelik daartoe gelei dat daar 'n lewendige interaksie tussen die praktiese teologie en die sosiale wetenskappe ontstaan het. Die vrees is al uitgespreek dat daar van teoloë kwasi-sielkundiges gemaak word. Op hierdie vrese reageer Pieterse (1993:3) as volg: "n Mens sou onmiddellik kon vra wat dan die taak van die bibliologiese en dogmatiese vakke aan die teologiese fakulteit is. Konsentreer hulle dan nie op die Skrif om die teologiese studente in die uitleg en vertolking daarvan te onderlê nie?" Hy beklemtoon dat, al sou die praktiese teologie op die kommunikasie van die evangelie konsentreer, op geloofskommunikasie, is en bly dit 'n teologiese vak. Wat wel waar is, is dat die praktiese teologie van tyd tot tyd in gesprek gaan met die

sosiale wetenskappe. Op hierdie wyse word met groot vrug gebruik gemaak van die bevindinge van die sosiale wetenskappe, terwyl die karakter steeds teologies van aard is en bly.

2.1.2 Interdissiplinariteit en intradissiplinariteit

Van der Ven (1993:97) maak melding van 'n interdissiplinariteit en 'n intradissiplinariteit tussen die teologie en die sosiale wetenskappe. Interdissiplinariteit beklemtoon die interaksie tussen die twee dissiplines. 'n Interdissiplinêre dialoog volg op die interaksie. Van der Ven onderskei tussen twee vorme van interdissiplinariteit. In die eerste geval vind 'n dialoog plaas tussen die teologie en die sosiale wetenskap wat lei tot 'n "*...dialogue intérieure...*" (Van der Ven 1993:98). Die wetenskaplike mag waarskynlik kwalifikasies verwerf het in beide die teologie en die sosiale wetenskappe.

Die tweede vorm van interdissiplinêre dialoog vind plaas tussen verskeie wetenskaplikes; tussen een of meer teoloë, en een of meer sosiale wetenskaplikes. Hierna word dan verwys as interpersoonlike interdissiplinariteit. Hierdie dialoog het nie noodwendig 'n konflikvrye gesprek ten doel nie, maar eerder 'n sistematiese eksplorering, analisering en kritiese evaluering van die saak voorhande. Ten einde hierdie gesprek te stimuleer, is deurlopende en kritiese gesprekvoering noodsaaklik.

Aan die ander kant veronderstel die intradissiplinêre model dat teologie op sigself empiries sal word. Dit veronderstel 'n verbreding in visie. "This expansion can be described by the term intradisciplinarity which in the general epistemological sense

refers to the borrowing of concepts, methods and techniques of one science by another and the integration of these elements into the other science" (Van der Ven 1993:101).

So is die teologie dan volgens Van der Ven (1993:101) by uitstek 'n wetenskap van intradissiplinêre oornaming van die een wetenskap by die ander.

Die onvermydelike vraag wat ontstaan, is of die teologie inderdaad teologie kan bly. Sal die Bybel steeds die Bybel bly? Word die identiteit van die teologie nie in die weegskaal geplaas nie? Is empiriese teologie steeds teologie? In die volgende afdeling wat handel oor die teologiese karakter, word hierop ingegaan.

2.1.3 Verdiskontering van teologiese karakter

Alhoewel daar 'n paradigmaskuif begin intree het, is die praktiese teologie steeds besig met die saak van die teologie, die saak van die evangelie van Jesus Christus. "By elke wisseling van paradigma is die evangelie steeds sentraal" (Pieterse 1993:2).

Pieterse argumenteer verder dat dit in hierdie vak spesifiek gaan om die *kommunikasie* van die evangelie in verskillende situasies met verskillende handelingsoos prediking, viering van die heil in die erediens, pastorale sorg, kerklike onderrig, diens, gemeentebou, ensomeer. Furet (1987:260) stel dat daar algemene konsensus ontstaan het rondom die formulering dat die vak besig is met kommunikatiewe handelingsoos diens van die Evangelie. Om misverstand te voorkom, verduidelik Pieterse (1993:2) dat hierdie kommunikatiewe handelingsoos diens van die Evangelie in diens staan van die kommunikasie tussen God en mens, en mens en mens binne die geloofspraktyk. Dit

beteken dat ons nie net die kommunikatiewe geloofhandelinge bestudeer nie, maar ook die dinamiese gebeure van die kommunikasiegebeure tussen God en mens, en mens en mens, in diens van die Here van die Kerk.

Volgens Pieterse (1993:4) werk die praktiese teoloog met 'n praktiese belang om praktiese kennis in te samel. Dit is dan kennis wat uitloop op teorieë wat in staat behoort te wees om die Christelik-kommunikatiewe praxis te transformeer aan die hand van die waardes van die koninkryk of heerskappy van God. Sodoende kan hierdie teorieë ook rasioneel gevalideer word deur hulle in die praktyk te toets. Van der Ven (1993:10) stel dat die begrip *praxis* gebruik word om te omskryf waarom dit in die praktyk gaan waarmee 'n mens reflekerend omgaan, maar ook 'n praktyk waarin 'n transformerende oriëntasie werksaam is.

2.1.4 Kommunikatiewe handelingsteorie

'n Beskrywende byvoeglike naamwoord word hier gebruik, naamlik "kommunikatief". Die implikasie daarvan is dat die praktyk van die Christelike geloof, Christenwees, 'n voortdurende proses van kommunikasie behels. Christene kommunikeer onderling met mekaar en met God, en ook met die wêreld waarin hulle leef. Hierdie kommunikasie vind plaas by wyse van Christene se interaksie met mekaar: in die erediens, by Bybelstudiegeleenthede, tydens diensgroepwerk. Trouens, in al die aktiwiteite vind dit plaas. Die grondliggende handeling wat alle gelowiges uitvoer, is kommunikasie (Heyns 1991:51).

"Ten diepste gaan dit in elke wetenskap om die werklikheid wat bestudeer word, te verstaan. Hierdie verstaan word dan in teorieë geformuleer. 'n Teorie word opgemaak uit begrippe of konsepte wat op logiese wyse in verhouding tot mekaar staan. Hierdie begrippe of konsepte is 'n presiese en logiese beskrywing van hoe 'n mens 'n verskynsel verstaan" (Heyns 1991:51).

Firet (1987:260) maak melding van 'n fundamentele bemoeing in die praktiese teologie, naamlik kommunikatiewe handeling in diens van die evangelie.

Kommunikasie vorm die basis van alle ander handeling. So vorm kommunikatiewe handeling 'n wesenlike deel van studie in die Praktiese Teologie. Kommunikasie kan nie begrens word nie, dit vorm deel van die Praktiese Teologie.

Dit is egter nodig om ook die begrip "kommunikatiewe handeling" af te breek. Oor kommunikasie is reeds enkele opmerings gemaak. Om die begrip "handeling" te verstaan, beteken onder meer dat dit binne die handelingsteoretiese konteks verstaan moet word. Binne hierdie raamwerk beteken "handeling" om deur middel van interaksie met die een wat handel, te verkeer, in die loop van dinge om verandering te bring.

Die menslike samelewing is 'n netwerk van kommunikasiepatrone. Die wetenskaplike kennis het nie net meer betrekking op die objektiewe werklikheid van dinge en gebeure nie, maar ook op sosiale werklikhede van geldende waardes en norme, asook die subjektiewe werklikheid van behoeftes en gevoelens.

In die Praktiese Teologie word Habermas (1984) se teorie van die "ideale gespreksituasie" toenemend aanvaar as 'n bruikbare metateoretiese uitgangspunt vir die wetenskaplike begronding van die prakties-teologiese werksaamheid. Binne hierdie sogenaamde 'gespreksbasis' geskied simmetriese kommunikatiewe handeling.

"Aangesien Praktiese Teologie gerig is op 'n verskeidenheid van handeling binne die Christelike geloofsgemeenskap waardeur 'n boodskap oorgedra word met die uitnodiging dat mense dit sal aanvaar vir outentieke lewe, word geoordeel dat 'n kommunikatiewe handelingsteorie geskik kan wees vir hierdie doel" (Dreyer 1998:22).

In sy kommunikatiewe handelingsteorie is die menslike samelewing vir Habermas (1984:69) 'n netwerk van kommunikatiewe patrone. Hierdie deel word daarom in die Praktiese Teologie as die tweede lens in die sogenaamde "binokulêre" gerigtheid van die Praktiese Teologie geag. Die ander lens is die sisteemteorie.

Die doel van kommunikatiewe handeling is om verandering mee te bring, om só te streef na die ideale situasie van die komende koninkryk van God (Firt 1987:261). Heyns (1991:52) noem Paulus as voorbeeld: deur sy skrywes aan die verskillende gemeentes het hy ingespeel op die gang van die gemeentes. Net so speel leraars in lidmate se lewens in deur die evangelie van heil aan hulle te kommunikeer. Ook raak die gemeente op sy beurt weer betrokke deur die stem van die kerk te laat hoor in die samelewing en deur getuie aan die owerheid.

So het God in Jesus Christus ingespeel op die wêreld om sy loop te verander in die rigting waarin God daarmee op pad is - na die volkome en volledige koms van sy Koninkryk waarin Hy alles in almal sal wees en elke knie voor Hom sal buig (Heyns 1991:52). So speel leraars en lidmate in op die gang van mense se lewens deur die evangelie te kommunikeer. Kommunikatiewe handeling veronderstel dat mense kan kies; kan keuses maak en verantwoordelikheid aanvaar daarvoor.

Deur die kommunikasie van die evangelie word betrokke geraak by mense se lewens - speel gelowiges op mekaar se lewens in. Die kommunikatiewe handeling in diens van die evangelie word voltrek in 'n geloofsgebeure, onder meer 'n erediens, pastorale gesprek, oral waar gelowiges mekaar ontmoet. Daar dien mense God, vier hulle die heil, word deur die geloof versterk en opgebou. Die ontmoeting vind plaas in die geloof dat God in Jesus Christus deur die werk van die Heilige Gees werksaam is as die Derde Vennoot. Só sal hierdie kommunikatiewe handeling met ander woorde ingestel wees op die skep en onderhou van relasies tussen God en mens, en mens en mens.

Uiteraard vind alle kommunikasie tussen Christene in die gemeentelike lewe in die geloof plaas.

2.1.5 'n Kommunikasieteorie as basisteorie in die Praktiese Teologie

In die Praktiese Teologie word onderskei tussen 'n metateorie, 'n basisteorie en praktykteorieë. In die metateorie word wetenskaplike vertrekpunte uitgespel, wat 'n gemene deler het met ander vakke (Heyns 1991:53).

'n Basisteorie word weer ontwikkel binne 'n spesifieke vak vir die doeleindes van die betrokke vak. Dit verskaf die prakties-teologiese vertrekpunte vir die vak. Elke vak bestudeer die verskynsel kommunikasie vanuit sy eie perspektief. In die Praktiese Teologie word dit gedoen vanuit 'n prakties-teologiese perspektief. Dingemans (1996:125) meld: "Het probleem was, dat er geen overkoepelende basistheorie voor het geheel van de praktische theologie was ontwikkeld. Pas in de laatste jaren zoekt men naar een brede aleggemeene basistheorie, die als grondslag kan dienen voor het vak praktische theologie en die kan uitwaaieren in spesifieke praktijkteorieën, die gericht zijn op de onderscheiden handelingsvelden."

Höhn (1985:28) noem dat daar op metateoretiese vlak veral twee hoofstrome in die sosiale wetenskappe is wat as paradigmas geld, naamlik die sisteemteorie en die handelingsteorie. Hierdie teorieë was en is konkurrente in die sosiale wetenskappe.

Op metateoretiese vlak word egter 'n sintese gevind tussen die sisteemteorie en die handelingswetenskap, naamlik kommunikatiewe handelingsisteme (Furet 1987:261).

2.1.5.1 Kommunikasie

Daar ontstaan by elke kommunikatiewe handeling 'n kommunikasiesisteem. Die erediens, byvoorbeeld, is 'n kommunikasiesisteem waarbinne kommunikatief gehandel word. So ook is 'n preek, 'n kategeseklas, 'n toerustingsgeleentheid 'n kommunikasiesisteem.

"Elkeen wat al met die praktyk van die Christelike geloof te doen gehad het, sal weet dat Christene voortdurend met mekaar, met hul Heer en met mense buite die geloofsgemeenskap kommunikeer" (Heyns 1991:49). Die grondliggende handeling wat alle gelowiges ten alle tye uitvoer, is kommunikasie.

Hierdie kommunikasie wat tussen pastor en pastorant plaasvind, geskied in die geloof, en besit 'n innerlike dinamika wat alleen deur die werking van die Heilige Gees moontlik word. Dit is egter belangrik om te onthou dat hierdie kommunikasie nie outoritêr plaasvind nie. Daar is eerder sprake van 'n simmetrisiteit. Dreyer (1998:22) maak doelbewus die aanname dat simmetriese kommunikasie die ideaal verteenwoordig.

2.1.5.2 Handeling

Firet (1987:260) praat van 'n fundamentele bemoeiing in die Praktiese Teologie, naamlik kommunikatiewe handeling in diens van die evangelie. Die één handeling wat onderliggend aan alle ander handeling funksioneer, is kommunikasie.

Die kommunikasie begin by 'n teorie wat opgemaak word uit begrippe of konsepte wat weer 'n presiese en logiese beskrywing is van hoe 'n mens die verskynsel verstaan. Daar is egter volgens Heyns (1991:52) nie 'n aparte handeling soos kommunikasie nie.

Prediking, viering, sorg, onderrig, diens en so meer is kommunikatiewe handelinge.

Die begrip "handeling" binne die handelingsteoretiese konteks beteken dat daar 'n interaksie is tussen twee partye. Hierdie ingryping is nie eensydig nie, maar 'n dialogiese wisselwerking. Soos God in Jesus Christus met die wêreld "gepraat" het deur sy optrede in die wêreld, praat of kommunikeer die pastor ook met die pastorant. Op hierdie wyse word die evangelie gekommunikeer. Die reaksie wat daarop volg, vind plaas as antwoord op die appèl van die versoeningswerk van Jesus Christus. Dit is baie belangrik om te onthou dat hier geen sprake van enige outoritêre ingrype is nie. Dreyer (1998:28) wys daarop dat mense bewus gemaak word daarvan dat die ideaal nie verwesenlik is nie. Paulus kan as voorbeeld geneem word. Hy (Paulus) gaan altyd uit van die indikatief van die heil en roep gelowiges op om te word wat hulle reeds is. Daarom is daar altyd 'n imperatief, omdat, hoewel die heil van Christus verkondig word, dit in hierdie wêreld slegs vir die geloofsoog sigbaar is.

2.2. Definiëring van die Praktiese Teologie vanuit die metateorie

Die geloofshandelinge van mense word bestudeer. Binne hierdie benadering word dit algemeen aanvaar dat 'n bepaalde navorsingsmetodologie veronderstel word. "Die Praktiese Teologie hou hom besig met die teorieë wat in die kerklike geloofspraxis funksioneer" (Heyns 1991:21). Die Praktiese Teologie identifiseer die teorieë wat in

die praktyk funksioneer, beoordeel dit krities, pas dit aan, en indien die behoefte bestaan, word nuwe teorieë ontwerp en daargestel. Die paradigmaskuif waarna vroeër verwys is, word nou hier relevant. Die teorie van kommunikatiewe handeling, word nou vir die praktiese teologie bruikbaar (Pieterse 1993:1). Die kommunikatiewe handelingsteoretiese benadering in die praktiese teologie ressorteer nou onder 'n interpretatiewe paradigma. Onder die sogenaamde interpretatiewe paradigma word verstaan dat daar 'n wisselwerking plaasvind. Soms word verwys na hermeneutiek, ander wetenskaplikes praat weer van dialektiek, of gebruik die woord "korrelatief". Vroeër, voor die paradigmaskuif, is die openbaring van God gesien as die enigste norm vir teorievorming. Intussen het die geloofshandeling van mense 'n al groter rol begin speel. Die openbaring van God word egter nie nou genegeer nie. Die saak waarom dit gaan, is en bly nog altyd die saak van die evangelie van Jesus Christus.

Firet (1987:260) stel dit dat konsensus gaandeweg ontstaan het dat die praktiese teologie besig is met kommunikatiewe handeling in diens van die evangelie. Hierdie kommunikatiewe handeling vind plaas tussen God en mens, en mens en mens binne die praktyk van hulle geloof - dus in diens van die ontmoetingsgestaltes en die ontmoetingsgebeure van die heil (Pieterse 1993:2). Dit beteken dat nie net die kommunikatiewe geloofshandeling bestudeer word nie, maar ook die dinamiese gebeure van die kommunikasiegebeure tussen God en mens, en mens en mens, in diens van die Heer.

2.2.1 Verskillende strominge in die Praktiese Teologie

Dit is bekend dat daar wêreldwyd verskillende strominge in die praktiese teologie bestaan. In Suid Afrika word na die drie strominge verwys as die diakoniologiese benadering, handelingswetenskaplike benadering, en die hermeneuties-teologiese benadering. Pieterse (1993:100) sien die feit dat daar drie strominge bestaan, nie as 'n leemte of diskwalifikasie nie, maar eerder as 'n pluspunt. "Die feit dat daar verskillende aksente in die beoefening van die vak bestaan, is dus nie 'n nadeel nie, maar 'n voordeel. Selfs standpunte in konflik kan kreatief wees in 'n kritiese gesprek". Hier steun Pieterse op die hermeneutiese beginsel dat nuwe perspektiewe en insigte moontlik is as twee subjekte in kritiese gesprek teenoor mekaar te staan kom. So 'n diskussie dwing die wetenskaplike om sy eie posisie telkens weer te heroorweeg.

Die drie benaderinge tot praktiese teologie in Suid Afrika word vervolgens kortliks verduidelik, waarna 'n keuse uitgeoefen sal word vir een daarvan.

2.2.1.1 Handelings-wetenskaplik-georiënteerde benadering

Burger (1991:1) stel: "Die eerste stroming sou ons onder die een noemer van 'n *handelings-wetenskaplik-georiënteerde benadering kon tuisbring*. 'n Bewustelike afgrensing van die normatief-deduktiewe denke funksioneer in hierdie benadering"

In hierdie benadering is 'n poging aangewend om die praxis sy regmatige plek in die refleksie te gee en die moontlikheid daar te stel dat die teorie deur die praxis

gekorregeer kan word. Besondere, wetenskapsteoretiese beskrywing van die teorie - praxis - verhouding is dus van die uiterste belang.

Pieterse (1993:107) verduidelik dat daar in hierdie benadering uitgegaan word van 'n koninkryksperspektief. Op hierdie wyse kan die konkrete praktyk en die konteks van die samelewing waarin die kommunikatiewe handeling in diens van die evangelie geskied, in die gesigsveld kom. Deur hierdie meer holistiese kyk op die werklikheid vanuit die koninkryksperspektief, kan Woord en werklikheid saam gesien word. Sodoende word die moontlikheid geopen waarin 'n praktiese teologie beoefen word waarin teorie en praktyk, Woord en werklikheid, in 'n bipolêre spanningseenheid op mekaar betrek kan word.

Burger (1991) verduidelik dat die teorie en praxis as hoofmotiewe geneem word, terwyl daar metodologies by die sosiale wetenskappe aangeknoop word. Teorie is volgens die algemene wetenskapsteoretiese oortuiging nóg afbeelding, nóg refleksie van die praxis. Dit is die resultaat van 'n sintetiese proses tussen ervaring en verstand. Daar word induktief gewerk en praxis word as uitgangspunt geneem. Teorie en praxis kan mekaar wedersyds beïnvloed. Daar word ook in hierdie benadering gewerk met 'n hermeneutiek van kerklike handeling.

Burger (1991:8) beskryf ook die tweede groepering, naamlik die *dialekties-ideologie-kritiese* uitgangspunt. Dit beteken dat die uitgangspunt in die praktiese teologie geneem word vanuit die komplekse samehang van godsdiens, kerk, maatskappy en teologie, vanwaar die probleemveld opnuut omskryf word. Teorie en

praxis is interafhanklik van en refleksief op mekaar ingestel. Dit gaan egter nie om die eenheid van die teorie en praxis nie, maar eerder om 'n verhouding van diskontinuiteit.

Burger (1991:8) noem ook 'n derde groepering wat as tussenstandpunt van bogenoemde twee uitgangspunte gevorm kan word, en tipeer dit as gemengde tipes. Die metode is empiries (handelingswetenskaplik-georiënteerd), maar kan nie konsekwent by enige van die vorige twee rigtings toegevoeg word nie. Hulle neem 'n tussenposisie in.

2.2.1.2 Hermeneuties-teologiese stroming

"Teen die agtergrond van die tradisie van die vak en die deurwerking van die Barthiaanse teologie, is dit nie verbasend dat reaksie teen die handelingswetenskaplike benadering sou kom nie." (Burger 1991:11). Die voorstanders van die hermeneuties-teologiese rigting sien praktiese teologie as teologiese hereneutiek in 'n praktiese opsig. Praktiese teologie moet as teologie histories-krities en Bybels-hermeneuties te werk gaan. Deur middel van die hermeneutiek as gereedskap, word die teorie sowel as die praktyk onder die loep geneem, en waar nodig, aanpassings gemaak.

Pieterse (1993) praat van die hermeneutiese benadering ook as die kontekstuele benadering. Hy voeg egter 'n empiriese komponent by. Hy omskryf die benadering onder andere as volg: "In hierdie benadering wil die skrywers 'n paradigma vir praktiese teologie formuleer wat 'n nuwe visie vir die gehele samelewing daarstel, en

die rol van die praktiese teologie in die verkryging van hierdie nuwe samelewing, uitspel (Pieterse 1993:117).

Heitink (1993:175) wys op die verskeie betekenisnuanses van die hermeneutiek. Dit kan "sê", "aankondig", "uitlê", "vertaal". Vir Heitink (1993:175) word hermeneutiek ook verder uitgebrei na, benewens die interpretasie, ook fenomene soos gesproke woorde, gebare en handeling, ensomeer.

2.2.1.3 Die diakoniologiese benadering

Dit was veral in Nederland dat Praktiese Teologie in Protestantse kringe bedryf is as Diakoniologie. "Die Praktiese Teologie moes die Skrif vanuit die hoek van die kerk, sy ampte en sy dienste bestudeer en dan Bybelse teorieë formuleer vir die bemiddeling van die heil deur die kerk en sy ampte" (Burger 1991:13).

Pieterse (1993:104) noem dat dit vir hierdie benadering uiters belangrik is dat die praktiese teologie sy teologiese modaliteit moet behou. Die vak behoort nie kennis op te doen oor die kommunikasieproses as heilsbemiddelingsproses (kommunikatiewe handeling in diens van die evangelie) nie, omdat die vak dan sal ophou om 'n teologiese vak te wees as dit die menslike geloofshandeling as voorwerp van studie neem. Van die sosiale wetenskappe kan slegs as hulpwetenskappe gebruik gemaak word.

Burger (1991:59-60) stip die volgende aan as die belangrikste kenmerke van vernaamste tot hierdie benadering:

- * Sterk klem word op die Skrif gelê as die enigste kenbron en norm vir die totale teologie; dus ook vir die praktiese teologie.
- * Vanuit hierdie keuse word die praktiese teologie op 'n deduktiewe wyse bedryf as teoretiese teologisering met die oog op die dienste in die praktyk. Die gerigtheid van die praktiese teologie fokus op die kerk en sy dienste.
- * In die aanbieding van die vak word baie sterk rekening gehou met die feit dat die universiteitsdepartemente tegelyk ook seminariums is waar predikante opgelei en afgerig word vir hulle ampswerk.

Hierdie benadering het egter in die afgelope paar dekades baie veld verloor. Burger (1991:60) wys daarop dat J. Fret die praktiese teoloog in Nederland was wat beweeg het in die rigting van 'n meer handelingswetenskaplike benadering.

'n Keuse

Wanneer daar van die standpunt uitgegaan word, soos by verre die meerderheid praktiese teoloë in Suid Afrika doen, dat die evangelie die norm is, word dit gedoen omdat juis dit die saak is waarvoor dit in die kerk van Christus gaan. Pieterse

(1993:101) merk op: "Dit is die saak wat deur die Christene gekommunikeer word en 'n praxis daarstel, wat deur die praktiese teologie bestudeer word." Hy merk verder op dat die evangelie ook verstaan kan word vanuit die sosiale, ekonomiese en politieke konteks waarin mense leef. Alle mense lees tekste binne hul eie verstaanshorison, en interpreteer dit so dat dit vir hulle sin maak, en nuwe lewensmoontlikhede open. Dit is inherent aan enige sinvolle hermeneutiese proses.

Die konvergensiemodel van Louw (1993:45) het op hierdie punt relevansie. "Vir 'n verstaan van die God-mensverhouding en 'n handhawing van die bipolarêre spanning benodig die pastoraat 'n teleologiese dimensie en aldus 'n konvergensiemodel." Hy argumenteer dan verder dat in 'n eskatologiese benadering veritatiewe denke beoefen moet word. In veritatiewe denke gaan dit om die vertrekpunt vanuit die geopenbaarde waarheid. Die vertekpunt veronderstel dat die kommunikasiegebeure in die pastoraat bepaal word deur 'n saakinhoud sodat daar in die eerste plek van 'n deduktiewe metode gebruik gemaak word. In die kommunikasiegebeure van die pastorale ontmoeting gaan dit wesenlik om die proses van waarheidsverwerkliking van die woord van God as waarheid vir die mens binne menslike verhoudinge. Onder die waarheid word dan verstaan die genadige selfmededeling van God deur sy woord wat binne die pastorale proses 'n proses van waarheidsontsluiting aktiveer.

"Waarheidsontsluiting behels 'n proses van geloofsrealisering. En geloofsrealisering is meer as selfaktualisering" (Louw 1993:42). Wat hier van wesenlike belang is, is die Christelike hoop wat 'n wesenlike rol speel. Hierdie hoop is 'n uitloper uit die

kruisgebeure van Jesus Christus. En daarmee saam bied die opstandingswerklikheid 'n toekomsdimensie.

Louw (1993:42) maak ook melding van 'n tweeledige ontiese werklikheid met 'n eie dinamika:

- a) Die moment van dood en sterwe in die soendood van Christus.
- b) Die moment van opstanding en lewe.

"Die opstanding van Christus verskaf 'n voortgaande dinamika aan die proses van geloofsrealisering en geloofsgroei. Dit stempel die lewe van die Christen tot 'n oorwinningslewe en verskaf aan die geloof via die opstandingshoop 'n toekomsdimensie. Sonder hierdie toekomsdimensie verloor die pastorale bediening sy wesenlike dinamika en word geloofsrealisering vasgevang binne die historiese kringloop van verganklikheid en ewigheid" (Louw:1993:42).

Dit is duidelik dat pastoraat lewensbediening is wat terugkyk vanuit die oorwinning van die opstanding van Jesus Christus; die sogenaamde eskatologiese perspektief. Pastoraat wil mense deur die geloof in die hoop laat lewe, op so 'n wyse dat die heil elke dag in hulle lewens deurbreek, selfs te midde van lyding. "Die sinhorison van die evangelie word dus wesenlik bepaal deur die oorwinningsdimensie van die opstandingshoop. In die lig van die eskatologiese perspektief word pastoraat as die heilsbemiddeling van die evangelie, lewensbediening in die hoop (Louw 1993:45).

Die keuse wat gemaak word, is dan vir die hermeneuties-teologiese binne die kommunikatiewe handelingsteorie wat hermeneuties-teologies die praxis empiries ontleed en binne 'n sirkulêre interaksie van kontekste tot teorievorming kom.

Hieruit is dit dan duidelik dat teleologie 'n onmisbare faktor is in die ontwerp van 'n pastorale teologie. Teleologie beteken hier die doelgerigtheid en hoopdimensie van die geloof.

2.2.2 Kommunikatiewe geloofshandeling in diens van die evangelie

Pieterse (1993:5) is die mening toegedaan dat 'n praktiese teologie as handelingswetenskap binne die paradigma of denkmodel van 'n kommunikatiewe handelingsteorie, kommunikatiewe handeling in diens van die evangelie slegs verstaan word vanuit 'n *voorgegewe sin*, naamlik die *werklikheid* en die *praxis van God*. Hy stel baie duidelik dat God alle inisiatief neem, en Homself in liefde en genade aan die mens openbaar het. Die hoogtepunt van hierdie openbaringswerk en versoening is Jesus Christus. Die handeling van Jesus in diens van die evangelie nooi die mens uit om hierdie versoeningswerk te aanvaar vir outentieke lewe voor God.

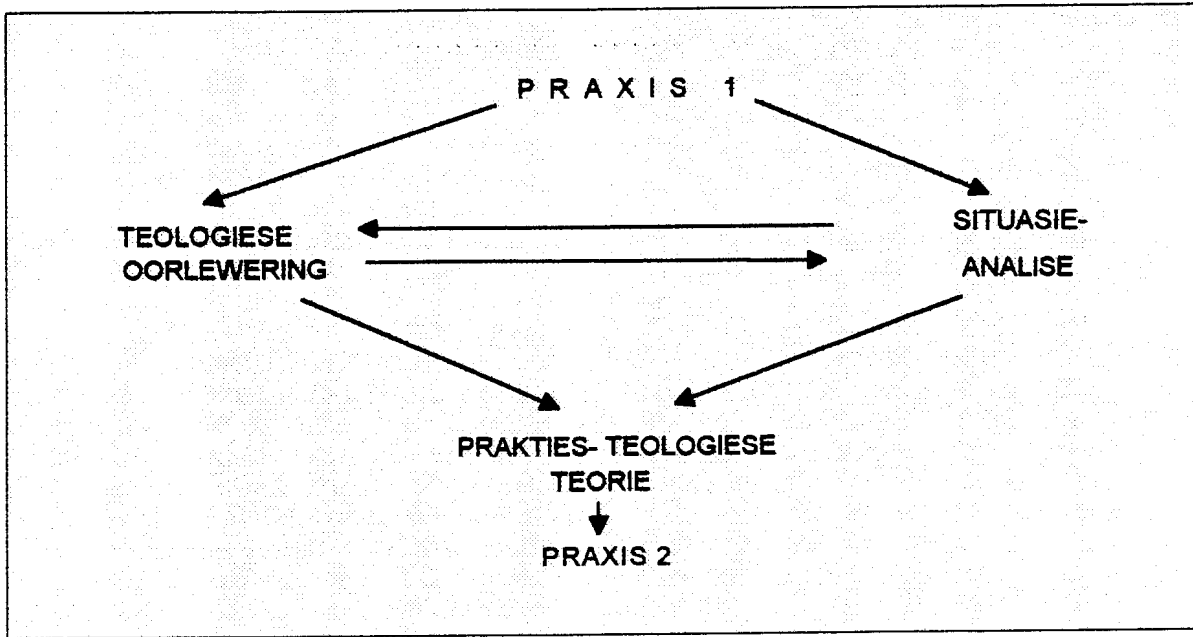
Dreyer (1998:99) meld: "Die kernprobleem waarmee die pastoraat as teologiese vak tans worstel, is die vraag naamlik hoe die heil in eksistensiële terme verklaar moet word sodat die waarheid van geloofsinhoude relevant kan wees vir die mens en kan bydra tot 'n sinvolle en kwalitatiewe bestaan." Die mens se heil (outentieke lewe voor God) het 'n bepalende uitwerking op die lewe op die grondvlak van die samelewing.

2.2.3 Die metodologiese model van Zerfass

Hoewel reeds geyk, is die metodologiese model van Zerfass baie belangrik (Zerfass 1974:167). Vir die doel van hierdie studie word hierdie model gekies. Volgens hierdie model verkeer die verhouding tussen teorie en praktyk in 'n bipolêre spanningsverhouding. Die een is nie die ander nie, en tog is hulle onlosmaaklik aan mekaar verbonde. Heyns (1991:38) beskryf dit as die twee kante van dieselfde muntstuk. Omdat die verhouding tussen teorie en praktyk 'n spanningsverhouding is, is dit ook 'n dinamiese, lewende verhouding. Daar is 'n voortdurende wisselwerking tussen die twee. Die prakties- teologiese teorie wil konkreet word in die kerklike praxis en wil weet watter teorie ten grondslag van die praxis lê.

Om die wisselwerking tussen teorie en praxis vlot te laat verloop, word metodologiese modelle gebruik. Die modelle funksioneer soos paaie of roetes tussen teorie en praxis. 'n Model is natuurlik nie altyd volledig nie, maar kan tog 'n baie goeie beeld gee van die werklikheid.

Zerfass (1974:167) vergelyk 'n model met 'n landkaart. 'n Landkaart maak 'n groot onoorsigtelike gebied klein en makliker waarneembaar en verstaanbaar. Die model van Zerfass kan dan vergelyk word met so 'n pad of roete. Volgens hierdie model word beweeg van 'n bepaalde praxis tot 'n nuwe teorievorming wat weer tot 'n nuwe praxis kan lei.

Figuur 2.1 Zeffass se model

Zeffass:(1974:167)

Praxis 1 verteenwoordig die huidige praktyk. Om vanaf die bestaande praxis (1) tot by 'n nuwe praxis (2) te kom, is dit nodig dat teologiese oorlewering wat ten grondslag van die bestaande praktykteorieë lê, in die spanningsveld van vandag gebring word. Hierdie praxis word empiries-analities met behulp van die insigte van ander wetenskappe ondersoek sodat 'n juiste beeld van die werklikheid verkry word. Uit die wisselwerking tussen die situasie-analise en die teologiese oorlewering word 'n nuwe prakties-teologiese teorie gevorm. Hierdie nuwe teorie word dan weer 'n praktykteorie wat op sy beurt 'n nuwe praxis tot gevolg sal hê. Die nuwe praxis word weer eens getoets aan beide die teologiese oorlewering en die situasie met die moontlikheid dat dit weer die praktykteorie kan wysig. Daar ontstaan op hierdie wyse 'n nuwe praxis.

2.2.4 Kritiek op Zerfass

Dreyer (1991:606) toon aan dat indien die model van Zerfass onveranderd toegepas word, dit kan lei tot 'n verskraling van die teologie. Oppervlakkig beoordeel, wek die model die indruk dat dit wetenskaplik verantwoord en teologies begrond is. Nadere ondersoek ontbloot egter die gebrekkige teologiese basis waarop die model gebou is. Die probleem ontstaan by die term "teologiese oorlewering". Heyns (1991:38) meld dat hierdie term betrekking het op die Skrif, kerklike tradisie, kerkgeskiedenis en al die ander teologiese dissiplines. Die kritiek van Dreyer is egter dat tradisie op sigself nie normatief is nie. Teologiese oorlewering moet in elke nuwe praxis weer opnuut getoets en verwoord word. Teologiese tradisies is gebind aan en gebore in 'n bepaalde historiese konteks. Dit kan daarom op sigself nooit normatief wees nie.

Om Zerfass se denke te verstaan, is dit nodig om kennis te neem dat hy 'n Rooms-Katolieke teoloog is. Dit laat die vermoede ontstaan dat hy die Skrif en teologiese oorlewering op dieselfde vlak sal plaas. Vir hierdie slaggat moet opgepas word, naamlik om Skrif en tradisie gelyk te stel. Dit kan nie, aangesien die enigste norm die Skrif self is.

Dreyer (1991:606) merk op: "'n Verdere opmerking bevestig die vermoede... dat die Skrif vanweë sy ryke verskeidenheid en uiteenlopende Skrifinterpretasies, nie ongekwalifiseerd as bron vir die teorie-praxis- verhouding beskryf en aangedui kan word nie." In sy kritiek op Heyns en Pieterse se "Eerste treë in die Praktiese Teologie" noem Dreyer (1991:607) dat dié outeurs tot die gevolgtrekking gekom het dat "Skrif"

met "teologie" vervang kan word. In die model wat van Zerfass oorgeneem word, funksioneer die Skrif dus op dieselfde vlak as teologiese oorlewing en is dit blootgestel en uitgelewer aan die inspraak van die resultate van die empiriese analise.

Dreyer (1991:607) stel dat in 'n metodologiese model voorsiening gemaak moet word vir die onderskeid tussen teologiese oorlewing en die Skrif. In so 'n model kan die ondersoeker dan onbevange sy teologiese oorlewing aan die wisselwerking met die situasie blootstel. Die positiewe resultaat wat daaruit sal voortvloei, sal inhou dat teologiese tradisies weereens vanuit 'n nuwe situasie krities ontleed, en waar nodig, gekorrigeer word. Op hierdie wyse word die ontwerp van teologiese teorieë gedurig gedwing om die toets van relevansie in 'n nuwe situasie te deurstaan. Nuwe praktykteorieë sal dan in 'n metodologiese model uiteindelik binne die hermeneutiese spanningsveld van die Skrif getoets moet word. Indien die nuwe praktykteorie hierdie toets kan deurstaan, kan dit in die kerk tot 'n nuwe praxis lei.

Louw (1993:75) meld dat dit hier gaan om die wederkerigheidsmotief wat metodies tussen teorie en praktyk wil beweeg met die oog op die verhoogde effektiwiteit van die toepassingsmoontlikhede van die kenbron, naamlik die Skrif. Volgens Louw (1993:75) sien Zerfass die Praktiese Teologie as die teorie van kerklike handelingte waarin die konkrete, Christelike en kerklike handelingte die objek van die Praktiese Teologie is.

"Dit is duidelik hoe dat die korrelatiewe benadering probeer om die normatief-teologiese en empiriese situasie-analises en kontroles op 'n interaksionele wyse op mekaar te betrek. Metodologies beteken dit egter dat die teologiese teorieë

verfyn moet word deur die gebruikmaking van die induktiewe metode. Daar word dus by die praktiese situasie aangeknoop en gebruik gemaak van empiriese data. Die fenomenologie word op sodanige wyse ingespan om die praktiese teologie meer praxis-gerig te maak. Die fenomenologiese analises van geloofshandeling in diens van die evangelie of analises van menslike handeling binne die konteks van kerklike bedieningspraktyk word nou ingespan om 'n teorie vir die praktiese teologie te formuleer wat mensgerig en situasiegerig sal wees. Die objek van die praktiese teologie word nou "kommunikatiewe geloofshandeling" (Louw 1993:76). Bipolariteit lei nou tot komplementariteit.

Die slotsom is duidelik: die navorser moet daarteen waak dat die teologiese karakter van die Praktiese Teologie nie verskraal word nie.

Met die kritiek van Dreyer kan grootliks saamgestem word. Veral die stelling rondom die moontlike verskraling van die teologie hou baie water. Indien daar op 'n gebrekkige teologiese basis gebou word, stort die teorie soos 'n kaarthuis inmekaar. Tradisie of empirie kan inderdaad nooit normatief word nie. 'n Teologiese tradisie kan ook nie vir tyd en ewigheid onveranderd bly voortbestaan nie. Dit moet telkens opnuut weer getoets word, en indien nodig, aangepas word. Die gevolgtrekking kan derhalwe gemaak word dat 'n metodologiese model voorsiening behoort te maak vir die onderskeid tussen teologiese oorlewering enersyds, en die Skrif andersyds. Die laaste gesagsbron is die Skrif self.

2.3. Keuse van 'n model

Eerstens sal gepoog word om bestaande teologiese teorieë na te gaan, ter wille van die posisionering ten opsigte van die navorsingsmetodologie. Wanneer gekies word vir die model van Zerfass, word die model, soos gewysig, gebruik.

Die getuienis uit die Woord van God en die teologiese tradisie word van nader bekyk. Dit is kardinaal dat onthou sal word dat teologiese refleksie binne die betrokke kerklike tradisie dien as 'n basis vir die identifisering van teologiese teorieë. 'n Geldige vraag is: Sê die Skrif iets oor die aangeleentheid wat onder die vergrootglas is? Op grond van die getuienis in die Skrif en die teologiese tradisie sal gepoog word om deduktief-deskriptief bestaande teologiese teorieë te identifiseer, te analiseer en te sistematiseer.

Om die praxis te verken sal 'n literatuurondersoek gedoen word om op grond van bestaande navorsing die fenomeen van miskraam te beskryf. Dit is hierdie ondersoek in die navorsing waarna Van der Ven (1993:97) verwys. Hy maak melding van 'n interdisiplinariteit en 'n intradissiplinariteit tussen die teologie en die sosiale wetenskappe. Interdisiplinariteit beklemtoon die interaksie tussen die twee dissiplines. 'n Dialoog tussen die teologie en die sosiale wetenskappe ontstaan. Sistematiese eksplorering ontstaan, analise volg, en uiteindelik volg 'n kritiese evaluering. Die intradissiplinêre model veronderstel ook dat teologie op sigself empiries sal word. 'n Verbreding in visie is 'n logiese gevolg hiervan. Van der Ven (1993:97) konkludeer dat die teologie dan by uitstek 'n wetenskap is van intradissiplinêre oorsprong van die een

wetenskap by die ander. Vir die doeleindes van hierdie studie sal 'n eie empiriese ondersoek ook gedoen word met 'n groep predikante om die impak te identifiseer, terwyl die teologiese karakter baie duidelik verdiskonteer sal word.

Die resultate van bestaande empiriese navorsing oor miskraam sal gebruik word. Hoewel dit uit hoofsaaklik Euro-Amerikaanse konteks voortspruit, verteenwoordig dit die Westerse kultuur. Op so 'n manier kan dit dan toegepas word op die situasie in die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika.

Die teorieë wat so geïdentifiseer is vanuit die teologiese tradisie en praxis, sal dan met mekaar in interaksie gestel word om sodoende 'n voorlopige praktykteorie te poneer. Hierdie praktykteorie sal ten slotte binne die hermeneutiese spanningsveld van die Skrif gestel word om sodoende tot 'n finale praktykteorie te kom.

2.4. Pastorale modelle

2.4.1. Pastorale betrokkenheid

Ten aanvang sal die pastorale verantwoordelikheid van die pastor verken word om te probeer bepaal watter verantwoordelikheid hy/sy het in die geval van 'n gesinsisteem wat die trauma van 'n miskraam beleef. Verskillende pastorale modelle is in omloop en kan geïmplementeer word. Pastorale betrokkenheid kan op verskillende wyses bewerkstellig word. Teoloë bied ook verskillende modelle aan wat as metode kan dien.

Dreyer (1998:99) maak die volgende stelling: "Pastorale interaksie veronderstel 'n 'ontmoetingsgebeure'. In hierdie gebeure gaan dit om die 'uitwerking' van die heil op die mens, 'die mens se ervaringswêreld en eksistensiële oriëntasie binne die kompleksiteit van die sosiale konteks' en 'metodes van die pastorale bediening".

Dit gaan in die pastoraat om die relevansie van die heil vir mense se geloofsgedrag. Die pastor vertolk hier 'n sleutelrol.

Louw (1993) stel dit dat die gebruikmaking van die hermeneutiese benadering in die Praktiese Teologie twee pastorale modelle met mekaar in verband gebring het. Die eerste word die kerugmatiese model genoem, en die tweede die eduktiewe model. Die kerugmatiese het die verkondiging in die sentrum, terwyl die eduktiewe sterk fokus op die empirie.

Louw kies vir 'n teleïtiewe model. Hy verstaan hieronder die voorbereiding van die mens om voor God te tree en in sy teenwoordigheid te leef. Dit noem Louw 'geestelike volwassenheid'. "Die teleïtiewe model wil hierdie oogmerk bevorder binne die voorveronderstelling dat die mens 'n sedelike wese is wat bemagtig word deur die genade van God" (Louw 1993:13). Die rol van die Skrif is daarin geleë dat dit kan lei tot 'heilsterapie' wat die mens beïnvloed, verander, vernuwe, troos en onderskraag. Die mens word dus nooit die subjek in die heilsterapie nie, maar bly altyd die objek. Die Skrif help om die mens nie méér te laat word as wat hy veronderstel is om te wees nie.

Vir Louw (1993:3) is die belangrikste punt waarom dit gaan, dat binne die tradisie van die pastorale bediening die mens in die totaliteit van sy bestaan in die fokuspunt staan. Hy postuleer 'n konsensus wat duidelik aandui dat dit in die pastorale versorging gaan om die totale mens binne 'n heel spesifieke verhouding: sy verhouding tot God en sy gerigtheid op en verantwoordelikheid teenoor hierdie transendente dimensie van sy bestaan. Die pastoraat is vir Louw ineengevleg met hierdie dimensie. "Per slot van rekening wil die term *cura animarum* die versorging van die totale mens beskryf maar dan vanuit 'n bepaalde perspektief, naamlik die geestelike dimensie van ons bestaan. Dit gaan dus om "sielsorg" om die mens in die kern van sy bestaan; dit gaan om 'n versorging van die wese van die mens in die kern van sy bestaan; dit gaan om 'n versorging van die wese van die mens in sy gerigtheid op God en afhanklikheid van God" (Louw 1993:3).

Louw wys ook daarop dat die term "pastoraat" gewoonlik gebruik word in aansluiting by die Bybelse herdermotief, aangesien die herder-kuddemodel deur baie eeue gesien is as die uitdrukking van God se liefdevolle toegeneentheid tot die hulpelose mens. Hier het egter ook 'n ontwikkeling plaasgevind, en het die herderlike dimensie van die pastoraat 'n meer wetenskaplike betekenis verkry. Die term *poimeniek* of herderkunde vind nou inslag.

Dit is dan hierdie benadering, volgens Louw, wat gekies word as uitgangspunt. Die rede hiervoor wentel hoofsaaklik om die veritatiewe komponent wat by hierdie model ingebou is. Hieruit vloei dan die ondersoek voort wat hopelik sal uitwys dat die verantwoordelikheid van die pastor ten opsigte van die pastoraat in hierdie studie een

van daadwerklike betrokkenheid is. Daarvoor is dit noodsaaklik dat die pastor vir homself sal moet uitmaak wat sy rol in hierdie verband is, en sal alle twyfel uit die weg geruim moet word óf daar pastorale ingrype moet plaasvind al dan nie.

Die konvergensiemodel van Louw is hier van waarde. Hy noem dit 'n "pneumatologiese perspektief" (Louw 1993:18). Dit dien as 'n gebalanseerde benadering tussen teologie en ervaring. "Binne 'n konvergensiemodel is daar die dominant van God se eventuele funksiebestemming met die mens en die wêreld (Dreyer 1998:103).

Louw (1993:45) maak daarvan melding dat teleologie 'n wesenlike faktor is in die ontwerp van 'n pastorale teologie. Met teleologie word die doelgerigtheid en hoopdimensie van die geloof bedoel. Teologie het, volgens Louw, wesenlik te make met die teleologie en wel met die prosesmatige ontwikkeling wat fokus op 'n spesifieke doel. Die konvergensiemodel van Louw sê dat die pastorale teologie teologies bepaal word deur die eskatologiese perspektief en pastoraal bepaal word deur die geloofsvolwassenheid of spiritualiteit.

Daar is sekere voorwaardes wat vir Louw geld:

- a) 'n Teologie van die pastoraat mag nie gereduseer word tot bloot die gebeure van verkondiging nie (die sogenaamde kerugmatiese reduksie).

Pastoraat herhaal nie 'n preekgebeure nie, maar is eerder 'n gespreksmatige

konkretisering van die evangelie binne die lewenswerklikheid van 'n gelowige mens.

- b) 'n Teologie van die pastoraat kan ook nie gereduseer word tot net die ervaring en behoeftes van mense nie. Pastoraat is meer as die ontsluiting van menslike potensiaal en selfrealisering langs die weg van 'n empatiese inlewing (die sogenaamde psigologiese reduksie). Pastoraat wat bloot sou bestaan uit gesprekstegnieke en oorgaan tot lewenshulp, verloor sy geloofsontwikkelingskrag.
- c) Die teologiese dilemma kan ook nie oorbrug word deur bloot 'n bipolariteitsbeginsel te gebruik nie. Die korrelasiemotief en die wederkerigheidsbeginsel gee maklik daartoe aanleiding dat God en mens as komplementêr met betrekking tot mekaar beskou sou kon word. Dan word God en mens gesien as gelykmatige gespreksgenote. Die wesenlike gevaar bestaan dat God in terme van 'n mens verklaar kan word, en dat die proses van bemiddeling van die evangelie beperk kan word tot 'n kommunikasiegebeure op empiriese vlak.
- d) Die God-mensspanning met die twee pastorale pole van geloofshulp en lewenshulp moet vanuit die eskatologiese dimensie geïnterpreteer word. Bipolariteit moet daarom in perspektief verstaan word. Die fokuspunt is daarom in die eskatologiese perspektief van die komende Godsryk. Dit is juis omdat die mens vir sy heil steeds van God afhanklik bly, dat hy in relasie tot

God kan wees. Maar nooit op 'n aanvullende wyse nie. Die beloftevervullingstruktuur van 'n eskatologiese model rig die bipolêre spanning teleologies op die komende Ryk van God.

Hierdie model bewerk 'n gesonde model tussen teologie en praktyk. Dit opponeer in werklikheid ook ander uitsprake soos byvoorbeeld dié van Heitink. Heitink (1977:154) maak melding daarvan dat dit in die pastorale teologie gaan om die kommunikasie van die Woord. Vir Heitink is daar net een moontlikheid, naamlik dat pastoraat sal geskied in die lig van die evangelie. Dié lig bewerk die heil. Hy stel dat hulpverlening beteken om die lig van die evangelie sodanig te kommunikeer dat God in groot ontferming, sy omsien en ontferming oor die mens in nood; die soteriologie en die diakonaat in die praktyk laat realiseer. Hulpverlening is gerig op die koms van die Koninkryk. Vir Heitink (1977:162) word pastoraat op grond hiervan getipeer as ontmoetingsgestalte van die evangelie.

Louw wys daarop dat die benadering van Heitink gesien moet word in die lig van die ontwikkeling wat daar in die gereformeerde benadering plaasgevind het. Tot betreklik onlangs is hoofsaaklik twee sake in die tradisie van die pastorale bediening beklemtoon, naamlik (a) pastoraat as uitdrukking van die tug met die fokus op vermaning en bekering, en (b) pastoraat as verandering van die sondige mens op grond van die verkondiging en vergifnis (Louw 1993:7).

Die relevansie hiervan vir die onderwerp hier ter sprake, naamlik miskrame en die gevolge daarvan, behels dat die pastor homself moet posisioneer te midde van hierdie

gebeure in die egpaar wat 'n baba verloor se lewens. Uit die geloof moet betekenis aan die gebeure gegee word, sodat dit inderdaad kan uitmond in geloofshulp as lewenshulp.

2.4.2 Pastoraat van narratiewe betrokkenheid

Müller (1996) het 'n pastoraat van narratiewe betrokkenheid ontwikkel as metode van lewenshulp. Müller haal Heitink aan wat vra: "Wie doen wat?" wat verbind word met "waarom?" en "waaroor?". "Dit gaan nie oor blote handeling nie, maar om die bedoeling en motivering wat sodanige handeling ten grondslag lê. So gesien, lê die narratiewe op die verlengstuk van die hermeneutiese" (Müller 1996:19). Die hermeneutiese benadering is geïnteresserd in die storie van 'n bepaalde situasie, nie slegs in die algemeen nie.

'n Hermeneutiese benadering vereis dat met verhale gewerk word. Verhale lê verbande en plaas die verhaal binne 'n wyer, verstaanbare konteks. Müller (1996) meld dat, ekosistemies gesien, hierdie verstaanbare konteks ook altyd 'n ervaarbare konteks is. 'n Noodsaaklike komponent hier is betrokkenheid by die verhaal.

Verder wys Müller (1996:20) daarop dat in teenstelling met analitiese filosowe en sommige sosiologiese teoretici, wat sterk steun op navorsingsmetodes wat die menslike bestaan in kompartemente verdeel, die narratiewe teoretici hulle antropologie bou op die uitgangspunt van die eenheid van die menslike ervaring. Bepaalde gedrag kan slegs verstaan word deur die hele konteks waarin dit ingebed is, in ag te neem. Die

konteks is die hele narratiewe struktuur waaruit 'n persoon op 'n gegewe moment handel. "Elke nuwe sensasie of stimulus, interpersoonlike transaksie, of dit nou bewustelik of onbewustelik is, word deur ons denkprosesse in 'n storienvorm gegiet en dikwels ook so bewaar" (Müller 1996:21).

Vir die doel van hierdie studie sou bogenoemde daarop neerkom dat die persoon wat 'n miskraam beleef, se lewensverhaal ook relevant is ten einde die invloed van die miskraam op die individu te verstaan. 'n Samespel van faktore kan lei tot 'n begrip van die situasie. Veral vir die gelowige is dit belangrik om uiteindelik agter te kom watter rol God in sy storie speel. Rondom die individu se kernstorie (die basies konsepte van die lewe soos geld, huwelik, loopbaan, ensovoorts) word telkens nuwe verhale gekonstrueer. "'n Verhaal van nood of krisis wat iemand aan 'n pastor vertel, is nooit 'n geïsoleerde storie nie. Dit het lyne na die gebeurtenisse ter sprake, en na 'n hele verskeidenheid van mense, maar beslis ook na die kernverhaal van die betrokke en sy/haar persepsie van die toekoms" (Müller 1996:23). 'n Persoon kan nie leer ken word deur net 'n aantal feite oor byvoorbeeld voorkoms, karaktertrekke, beroep, ensomeer te weet nie. Wanneer alles egter in 'n lewensverhaal inpas, kom die uniekheid van die *persoon* na vore.

Die pastor moet betrokke raak in die leefwêreld van die mens met wie hy in aanraking kom. Hulp in geloof sowel as die praktiese lewe van elke dag is nodig. Die narratiewe model van Müller is myns insiens uiters geskik om die verhaal rondom 'n miskraam, tesame met die ervarings en gevoelens wat daaruit voortvloei, te verstaan.